

Po téměř deseti letech váhání, marných laických, poloprofesionálních nebo obecných pokusech a organizačních improvizacích, které oslabily vojsko, má konečně Armáda České republiky koncepci [1], o které je nejen možné vážně diskutovat, ale vedení rezortu obrany k takové diskuzi o výsledku osmiměsíčního úsilí týmu vládního zmocněnce pro přípravu reformy ozbrojených sil AČR [2] vojáky a občanské zaměstnance dokonce vyzývá.

Projednáním koncepce ve vládě skončila druhá etapa přípravného období reformy ozbrojených sil a zároveň byla uzavřena strategická revize obrany probíhající od listopadu 2000. Ministr obrany slibuje, že jejím formálním výstupem bude v druhé polovině roku 2002 vydání tzv. Bílé knihy o Armádě České republiky, v pořadí již druhé, první byla vydána v roce 1996.

Z metodologického hlediska má předložená koncepce ctít záhodnot komplexně analyzovat současné ozbrojené síly republiky, posoudit je v konfrontaci s globálním a evropským bezpečnostním prostředím, vymezit vojensko-politické ambice České republiky a na základě toho identifikovat požadované schopnosti ozbrojených sil a možnosti jejich personálního zabezpečení s přihlédnutím k disponibilním finančním a věcným zdrojům země.

Tyto reformované ozbrojené síly mají být efektivně fungující vojenskou organizací řízenou odpovídajícím managementem s přesně definovanými cíli a s adekvátní organizační strukturou. Ta má být zároveň schopna rychlé adaptace na měnící se vnější a vnitřní bezpečnostní prostředí.

Výsledek práce týmu vedeného současným prvním náměstkem ministra obrany Jaroslavem Škopkem je skutečně dobrý a o to cennější, že neměl k tvorbě dostatečné vědeckoteoretické zázemí, protože se Ministerstvu obrany dosud nepodařilo v potřebném rozsahu rozvinout vojenskou vědu, a to i přes úsilí nově zřízeného Ústavu pro strategická studia při Vojenské akademii v Brně. Několikaleté přehlížení této oblasti se jen tak lehce nedá napravit, zvláště pak chybí širší fundovaná diskuze o vojenských a bezpečnostních otázkách.

Reforma armády je součástí komplexní bezpečnosti

Při analýze současného stavu zpracovatelé vycházející z vývoje bezpečnostního prostředí zvláště po 11. září 2001, z faktu integrace země v NATO, z vývoje vojenství a moderních technologií, a konečně přihlížející i k „dědictví vlastní vzdálenější i nedávné minulosti“, tento analytickohistorický přístup sami vymezují.

Z metodologického hlediska je nutné předem ocenit přesvědčení autorů, že „bezpečnost a obrana tvoří ucelený systém a armáda je sice velmi důležitou, ale jen jednou z jeho mnoha složek“ [3]. A nejen to, uvědomují si i obecnější determinovanost úspěšnosti reformy: „Reformu však lze úspěšně uskutečnit jen tehdy, bude-li záležitostí celých ozbrojených sil, podpoří-li ji společnost a její instituce a stane-li se součástí dlouhodobé koncepce bezpečnosti a obrany schopnosti České republiky [3]. Tuto naléhavou potřebu explicitně, šířeji a konkrétněji

vyjadřují i v části Základní vývojové tendence v uplynulém období a jejich vyhodnocení, když se zabývají vývojem bezpečnostního prostředí:

Reforma ozbrojených sil je vnímána jako součást celkového zajištění bezpečnosti České republiky, ke kterému je nezbytné:

- ❑ *vybudovat ucelený národní bezpečnostní systém založený na vzájemné spolupráci, interoperabilitě a harmonizaci činnosti jeho jednotlivých složek,*
- ❑ *dosáhnout maximální možnou úroveň interoperability národního bezpečnostního systému ČR na mezinárodní úrovni [3].*

Tato problematika je velmi složitá, reagujeme na ni jinde [6]. V této souvislosti však upozorňujeme na problémy, které mají zpracovatelé nezaviněně s pojmem „ozbrojené síly“, kdy je na jedné straně musí pojímat z hlediska platné legislativy (v tomto případě je tvoří AČR, Hradní stráž a Vojenská kancelář prezidenta republiky) a v druhém případě adekvátněji jako ozbrojené složky patřící do systému bezpečnostních institucí.

Rychle se měnící bezpečnostní prostředí

Autoři na jedné straně v reformě ozbrojených sil počítají s možností pružné reakce na měnící se bezpečnostní prostředí a zároveň vycházejí z prognózy bezpečnostních analytiků, že v evropském prostoru v nejbližších patnácti letech nehrozí větší ozbrojený konflikt, který by nebylo možné včas zjistit a racionálně mu čelit. Z této formulace **však nevyplývá**, jak se často vysvětluje, že v daném časovém období je takový konflikt **absolutně vyloučen**, ale především fakt, že by byl včas zjištěn a mohla by být přijata příslušná opatření, jak mu efektivně čelit. Mementem musí být 11. září 2001, i když šlo o ohrožení jiného charakteru, než je nejpravděpodobnější potenciální ozbrojený konflikt v Evropě.

Nelze zároveň přehlédnout, že zatímco před rokem CIA ve své prognóze Svět roku 2020 považovala za nejvážnější bezpečnostní ohrožení a nebezpečí nejen Rusko a Čínu, ale také Indii, Pákistán, Mexiko, Brazílii a dokonce i Turecko, nyní prezident George Bush sice mluví mj. o Iráku, Íránu a Severní Koreji (event. Libyi, Sýrii a Súdánu), ale považuje je jen za „osu zla“, a co navíc: „*V Americe se ozývají hlasy, že kontinentální Evropa je pro ni irelevantní, přičemž skutečnými spojenci jsou jen Británie, Turecko a Izrael, ty mohou doplnit Rusko a Indii*“ [7].

Je to realita, která nemusí být Evropanům zrovna dvakrát sympatická, ale svědčí o jejich vojenském a bezpečnostním zaostávání za Spojenými státy. Přičemž ani tak nejde o výši vynakládaných vojenských výdajů jako spíš o jejich efektivní využívání, o vzájemnou spolupráci evropských členských zemí Severoatlantické aliance i Evropské unie a o nutnou změnu strategie.

Postkomunistické země až příliš dlouho setrvaly u struktury útočných ozbrojených sil a západní země se stejně tak neodpoutaly od struktury obranné. Jediným pozitivním výsledkem bylo snížení početních stavů armád a vojenských rozpočtů. Na změněnou situaci se jinak podstatněji nereagovalo, a proto měly evropské členské země NATO problémy i s tím vyslat čtyřicetitisícový kontingent vojsk na Balkán, i když tvoří jen dvě procenta celkových počtů ozbrojených sil [8].

Podobně tomu je i po změně bezpečnostních ohrožení po 11. září 2001, kdy se bezpečnostní prioritou nestaly již jen občanské války jako důsledek vyhořelého nacionalismu, ale především mezinárodní terorismus založený zejména na fundamentalisticky a militantně

pojatém islámském náboženství, a dále mezinárodní organizovaný zločin. To klade nároky nejen na řešení vzniklých problémů a konfliktů, ale především na jejich prevenci, což vyžaduje zvláště dobrou práci zpravodajských orgánů a aktivní participaci veřejnosti.

Pro koncipování reformy našich ozbrojených sil se tak vytváří složitá situace: Zatímco se objevují ohrožení nová, asymetrická, spojená s mezinárodním terorismem, sílí mezinárodní organizovaný zločin zasahující i nás, tak zároveň ani zcela nepominula ohrožení vyžadující plošnou obranu republiky.

K proporcím těchto tří typů bezpečnostního ohrožení byl se měl vyjádřit pražský summit NATO. Předem je možno anticipovat, že se **posílí tendence ke komplexnímu řízení bezpečnosti, jak na národní, tak i na mezinárodní úrovni**, čímž zároveň lze v potřebných proporcích čelit všem třem zmíněným typům bezpečnostních ohrožení.

Dosavadní vývoj armády

Zpracovatelé koncepce považují za základní problém téměř deseti let reorganizací, transformací a postupných změn jejich neprovázanost se zdroji.

To je sice pravda, ale zároveň se tu zaměřuje příčina za následek. Ne snad, že by se autoři vyhýbali hledání příčin, zvláště subjektivního, tj. i politického charakteru. Vidí je v neochotě „*systematicky a dlouhodobě se vyrovnávat s totalitní minulostí a bipolárním viděním světa, a to jak v myšlení lidí, ve vojenství, ve stylu práce, v řízení rezortu a armády, tak ve vnitřních a vnějších vztazích a v dalších významných oblastech*“ [9]. Je zjevné a zároveň lidsky pochopitelné, že těžko mohou říci, že problémy vojenství se pro preferenci ekonomiky, přesněji privatizace, nestaly nejen vládní prioritou, ale dokonce zůstaly okrajovou záležitostí, což se negativně projevilo i ve výběru politiků postavených do čela rezortu, kterým se nepodařilo motivovat vojáky k vysokému výkonu profesních rolí a zvláště k jejímu tvořivému zvládnutí. Jediným smysluplným cílem a za dané situace proto i trochu zástupným se pak stalo členství v NATO.

S okrajovostí bezpečnostní problematiky souvisí i oddalování zřízení **Bezpečnostní rady státu**, přijetí vojenské legislativy a bezpečnostních a vojenských koncepcí.

Přitom základ k tomu, včetně autory požadované formulace, přijetí a prosazování „*souboru nových potřebných hodnotových a myšlenkových východisek, která by zásadním způsobem změnila vnitřní klima a vnitřní kulturu Armády ČR*“ [10], byl vytvořen **ve třech polistopadových letech**, a to zejména zásluhou Jaroslava Jandy, s jehož jménem je proto spojeno i udělování ceny předsedy vlády za zásluhy v oblasti bezpečnosti a obrany. Konečně on stál i v čele týmu Ústavu mezinárodních vztahů, který zpracoval a vydal Bezpečnostní politiku České republiky, která mohla a měla sloužit jako metodologický základ absence uvedených nutných kroků, kdyby jí ve své době Ministerstvo zahraničních věcí a vláda České republiky přijaly jako závazný dokument.

Za této situace může být veřejnost těžko spokojena s tím, do jaké situace se armáda dostala, když soudobým požadavkům vojenství vyhovují pouze **brigáda rychlého nasazení a rota chemické ochrany**. Ze vzdušných sil pak (i s přihlédnutím k zařazení podzvukových stíhaček L-159) a stejně tak v oblasti logistiky moderním nárokům a standardům Aliance v plném rozsahu nevyhovuje nic. Nemluvě již o tom, že v řadě jednotek se po základním několikátýdenním výcviku pro nároky strážní a dozorčí služby téměř necvičí. Ještě horší je to potom s výcvikem záloh, který je založen převážně na dobrovolnosti a chybí mu proto systémový charakter.

Armáda je neúměrně dislokována ve 133 posádkách a dalších 33 dislokačních místech. Přitom v posledních deseti letech občané ze svých daní vydali na armádu v přepočtu současné hodnoty koruny více než půl biliónu Kč.

Jisté absolutorium proto lze udělit jen naší účasti v zahraničních operacích či misích a pomoci obyvatelstvu silami územní obrany, konkrétně záchrannými základnami.

Za velmi vážnou chybu považují autoři koncepce fakt, že řízení lidských zdrojů neprošlo zásadnější systémovou změnou. K tomu přiřazují i demografický vývoj jako limitující faktor existence smíšené armády. A vyvozují z toho nezbytnost přejít k plně profesionální armádě. Je třeba přiznat, že je to zčásti pravda, ale zároveň není možno přehlédnout, že výkon vojenské základní služby, počínaje již samotným nástupem do ní, se v podstatě hrouť. Tento negativní trend přitom začal již přijetím tzv. zákona o civilní službě v březnu roku 1990. Ne snad, že by nebyl po listopadových událostech potřebný, ale určitě ne v takové benevolentní podobě, jakou prošel parlamentem. Projevila se v něm averze části poslanců vůči službě v armádě vůbec, i když již šlo o budování armády demokratického státu.

V souvislosti s budováním profesionální armády je hned zpočátku třeba otevřeně říci, že tento krok není všespasitelný, jak se to někteří politici a bohužel i vojáci snaží prezentovat. Vytváří se tak iluze, kterou sdílejí i nejvyšší představitelé rezortu, že se tím lehce vyřeší řada problémů, řízení a výcvik budou jednodušší.

Je tomu právě naopak, vytvořit bojeschopnou profesionální armádu je náročnější než příprava armády smíšené. Nemluvě již o tom, že vůbec nebude jednoduché v plánovaných termínech profesionální armádu v předpokládaných počtech vytvořit. Personalistika rezortu a armády se nevypořádala s mnohem méně náročnými problémy jak teoretickými, tak praktickými - jako je např. zařazování absolventů zahraničních škol či vojáků vracejících se ze zahraničních operací. A to i přesto, že se rezortu podařilo prosadit pro profesionální vojáky řadu neoddiskutovatelných výhod. Jen na materiálních požitcích, jakkoli jsou důležité, nelze však jen stavět. Mnohé závisí i na kvalitě vztahů a komunikace s veřejností, která je odtržena od řízení a velení, jak konečně konstatují i samotní zpracovatelé koncepce, ale veřejnost, zvláště v bezpečnostní komunitě, to vidí ještě ostřeji.

Za tohoto zjištěného stavu a s přihlédnutím k neuvedeným problémům dalším lze proto těžko souhlasit s autory, když hodnotí silné a slabé stránky současných ozbrojených sil, že „*disponují profesionálním personálem, který je v převážné většině dobře odborně připraven, prokázal vysokou operativnost, je schopen improvizace a hledání netradičních řešení. Není jeho vinou, že jeho struktura neodpovídá novým potřebám*“ [11].

Přejdeme-li diplomaticky, že poslední věta si protirečí s předcházejícím tvrzením nebo minimálně předem kladně hodnotí kvality profesionálních vojáků z hlediska budoucích potřeb. Je přinejmenším zvláštní, jak může být profesionální personál dobře připraven, má-li armáda zastaralé zbraně, techniku, nedostatečné informační systémy, administrativní postupy, necvičí-li, chybějí jí výcvikové programy, předpisy ad.

Stejně tak lze těžko souhlasit s tvrzením, že „*současný charakter vnitřního a vnějšího prostředí ozbrojených sil umožňuje provést jejich reformu s relativně malými riziky*“ [12].

Jde jen o iluzi, která je psychologicky vlastní všem zapáleným tvůrcům vizí, programů, projektů a koncepcí. Přesto si je nutně přát, aby zpracovatelům a zejména realizátorům tento optimismus zůstal.

Koncepce výstavby profesionální AČR

I když ke koncepci nejsou přiloženy konkrétnější finanční kalkulace, které jistě existují, po zkušenostech a v komparaci se srovnatelnými armádami se zdá, že kvalita, rozsah a struktura budoucí profesionální armády jsou při měření našim potřebám, jak vyplývají z bezpečnostních rizik i odpovídají disponibilním zdrojům státu pro tento účel.

Zvláště je sympatické, že reforma počítá s rozvíjením schopností nejen čelit vojenským hrozbám, ale zároveň se i podílet na celkových schopnostech bezpečnostního systému státu vypořádat se s hrozbami nevojenskými. Podobně je tomu s důrazem na **preferenci preventivních opatření před reaktivními**, zvláště na našem území. Konečně je pro to vytvořeno i vhodné politické klima, nikdo od listopadu 1989 nediskutuje o tom, jako tomu bylo v minulosti, jak je to s oprávněním ozbrojených sil zasahovat do vnitřních ohrožení a konfliktů. Zásahy by se však měly odehrávat především na cizím území.

Z tohoto hlediska je diskutabilní nebo přesněji řečeno málo argumentován **druhý pilíř** strategie reformy, jímž je **zabezpečení vzdušného prostoru** České republiky. Tento pilíř je charakterizován neobvykle, a to zároveň i jako přechod mezi preventivní a reaktivní úlohou ozbrojených sil, kde je v systému NATINEADS (NATO Integrated Extended Air Defense System) rozhodujícím výkonným zbraňovým prvkem nadzvukový letoun. Ačkoli se jiné než řešení vlastními letouny považuje za nestandardní, přesto nám Aliance doporučuje nadzvukové stíhačky na úkor ostatních zbraňových systémů nenakupovat, kdežto naše vláda je pro to rozhodnuta.

Není zde prostor se této problematice věnovat podrobněji. Je jisté, že i z mnoha jiných důvodů by bylo správné nadzvukové letectvo mít, mj. i pro předpokládané operace k prosazení míru. Je však nestandardní, stejně tak jako financování vysílaných jednotek do zahraničí, uhrazovat obojí z mimorozpočtových prostředků Ministerstva obrany. K takovým opatřením by bylo únosné přistoupit při bezprostředním ohrožení, ne však v situaci, kdy je nákup zbraňových systémů tohoto typu možno v rámci vojenského rozpočtu dlouhodobě plánovat nebo hrazení pobytu v zahraničních misích na základě dosavadních zkušeností předpokládat a mít pro to prostředky v rezervě vojenského rozpočtu.

V této souvislosti se nelze ubránit vnucujícímu se dojmu, že v prvním plánu byla reforma armády zamýšlena jako výstavba armády výrazně **expedičního typu**, tj. především pro úkoly k udržení míru. Teprve v souvislosti s politickým rozhodnutím nakoupit nadzvukové stíhačky se pro zargumentování této potřeby začalo uvažovat i v širším měřítku s obranou vlastního území, což je úkol, kterého nás přes všechny alianční vazby a závislosti zatím nikdo nezba- vil.

Zpracovatelé si v závěru uvažování o třech variantách vojensko-politických ambicí - (1) účast všemi vojenskými silami i zálohami v operaci podle článku 5 Washingtonské smlouvy, (2) vyslat do operace k prosazení míru **brigádu** pozemních sil či od roku 2007 i vzdušných sil na šest měsíců bez rotace, (3) vyslat do operace **prapor** pozemních sil či vzdušných sil a **rotu** po dobu šesti měsíců zpočátku bez rotace - ulehčili tuto povinnost dost jednoduchým tvrzením: „*Ve všech variantách si Česká republika zachová schopnost plnit úkoly, které vyplývají ze zákonů České republiky na teritoriu státu.*“ [13]

O nedostatečné zargumentovanosti nákupu jinak potřebných nadzvukových stíhaček dokonce svědčí i obtížné jednání o této záležitosti při koncipování a schvalování koaliční dohody i vládního prohlášení, kde je cíl zajistit ochranu vzdušného prostoru vymezen velmi vágně.

Charakteristické hodnoty a vlastnosti armády

Relativně nejslabší částí koncepce je ideová výchova příslušníků armády. Příčinou nejspíš je, že zrušení úseku sociálního řízení Ministerstva obrany za ministra Antonína Baudyše a jeho prvního náměstka Jiřího Pospíšila mělo ještě vážnější negativní důsledky než zrušení úseku strategického řízení: došlo zde i přes přijetí mnoha opatření v této oblasti k nejvážnějšímu přerušení kontinuity. Je to výsledkem nechuti k jakékoli ideové indoktrinaci jako důsledek přetrvávajícího negativního působení dřívější tzv. politické výchovy. V maďarské armádě např. na začátku devadesátých let byla dokonce jakákoliv ideová výchova zakázána.

Ideovou výchovu v armádě bylo možno koncipovat jako návrat k historickým zdrojům, tj. k masarykovské výchově vojáka k demokracii, k poválečné osvětové činnosti nebo k demokratické výchově vojáků prosazované v polistopadovém období, která byla jistou syntézou obou předcházejících konceptů a obohacená o moderní prvky včetně zkušeností západních armád. Ale pokud byl pro zpracovatele návrat k historickým zdrojům z nejrůznějších důvodů neakceptovatelný, pak snad šlo koncipovat ideovou výchovu nově, tj. navázat na soudobé koncepty týkající se hodnotové orientace občanů a jejich národní identifikace.

Autoři hledají poučení v armádách západních států, zvláště americké. V koncepci se nevracejí ani k pojmu **ideové výchovy**. Vycházejí z potřeby **kultivace vnitřní kultury** jako požadavku řízení. „*Ta je souborem společně sdílených a respektovaných přístupů, sociálních hodnot, norem chování a vzorců jednání, které AČR bude relativně dlouho zachovávat.*“ [14]

Autoři operují zejména hodnotovými pojmy jako je profesionální odpovědnost, odvaha plnit zadané úkoly a dodržovat platné normy, loajalita, schopnost komunikace, respektování tradic, kázeň, náročnost, čestnost, hrdost na vojenské povolání a příslušnost k AČR. Jenže takové požadavky jsou málo systémové a navíc příliš úzké, vázané na řízení, navíc je možné klást je v podstatě na vojáka jakékoli armády, jejich výchova k demokratismu se z nich vytrácí, i když se ve slibu vyskytuje. O institucionálním zabezpečení ideové výchovy, resp. prosazení charakteristických hodnot a vlastností ozbrojených sil se pak zpracovatelé nezmiňují vůbec.

K řízení rezortu a armády

Nejvážnějším problémem řízení rezortu je delimitace pravomocí Ministerstva obrany a Generálního štábu AČR. V koncepci jsou však zvláště rozhodovací pravomoci zatím vymezeny velmi obecně, takže nemohou být zárukou odstranění napětí mezi těmito dvěma institucemi a samotnými vrcholovými funkcionáři. A to i přesto, že o této problematice byly zpracovány a dokonce i zveřejněny relevantní názory včetně stránek Vojenských rozhledů.

V této souvislosti stojí i za úvahu, zda je při koncipování Ministerstva obrany jako integrovaného a jednotného orgánu civilního řízení a demokratické kontroly ozbrojených sil vhodné vyžadovat od Generálního štábu přípravu rozkazů a nařízení ministra obrany pro činnost AČR.

To by mělo zůstat v kompetenci NGŠ. Vydávat podobné rozkazy jménem ministra je jistým pozůstatkem minulého systému. Problémem je i operování s funkcí *státního tajemníka*, která dosud nebyla oficiálně přijata.

Na druhé straně se jako nová řídicí struktura se navrhuje vytvořit **společné operační centrum pro řízení vyčleněných sil AČR** v operacích a krizových situacích, středisko pro ci-

vilně-vojenskou spolupráci a velitelství pro výcvik a tvorbu doktrín, což je pozitivní záměr. Předpokládá se redukce počtu posádek zhruba na třetinu a s budováním vojenských základů a multiskladu, což je kontroverzní návrh vyžadující samostatnou pozornost [15].

Velmi ambiciózní, ale z hlediska objektivních potřeb adekvátní jsou záměry v personalistice. Zatím se málo opírají o solidní výzkumy potenciálních lidských zdrojů pro profesionální armádu. O tom i nejvyšší představitelé rezortu hovoří v kategoriích víry, což sice svědčí o jejich optimismu, ale ne o faktické znalosti reality.

Za úvahu stojí, zda pro pětatřicetitisícovou armádu, i když dochází k redukci o čtyři, je třeba 19 hodnostních stupňů, z toho čtyři generálské.

Zásadní změny se připravují i v oblasti školství, zatím se však nepočítá s přípravou vojáků pro civilní povolání po splnění jejich závazků.

Poznámky:

- [1] Koncepce výstavby profesionální armády České republiky a mobilizace ozbrojených sil České republiky. A-report, zvláštní číslo, 2002, 64 stran.
- [2] Práce na přípravě reformy ozbrojených sil vláda zahájila 14. 5. 2001 a její cíle a principy schválila svým usnesením č. 835 ze dne 29. 8. 2001. Diskutovanou verzi koncepce vzala vláda na vědomí 29. 4. 2002. Po politických a odborných konzultacích má rezort obrany předložit upravenou koncepci do 30. 9. 2002.
- [3] Koncepce výstavby profesionální armády České republiky a mobilizace ozbrojených sil České republiky. A-report, zvláštní číslo, 2002, str. 3.
- [4] Tamtéž, str. 3.
- [5] Tamtéž, str. 4.
- [6] Balabán, M., Rašek, A. a kol.: Systém komplexního řízení bezpečnosti. VR 4/2002.
- [7] Joch, R.: Většinou mají pravdu Američané. MF DNES 3. 8. 2001.
- [8] Blíže viz studie Rašek, A.: Bezpečnostní politika České republiky při vstupu do Evropské unie. VR 2/2002 a Rašek, A.: Předpoklady tvorby bezpečnostní politiky po vstupu České republiky do Evropské unie. VR 3/2002.
- [9] Koncepce výstavby profesionální armády České republiky a mobilizace ozbrojených sil České republiky. A-report, zvláštní číslo, 2002, str. 4.
- [10] Tamtéž, str. 4.
- [11] Tamtéž, str. 7.
- [12] Tamtéž, str. 7.
- [13] Tamtéž, str. 9.
- [14] Tamtéž, str. 11.
- [15] Blíže viz Rašek, A.: Mnoho posádek na malou profesionalizující se armádu. VR 2/2002.